Eduskunnan sivistys- ja tiedejaosto pyytää asiantuntijaanne kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoanne:

Aika: keskiviikko 9.1.2019 klo 9.30

Paikka: jaostohuone 3 (E 450), Eduskuntatalo (eteläinen sisäänkäynti)

Asia: VNS 6/2018 vp Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/VNS+6/2018

VASTAUS

Liikkumattomuuden kustannukset yhteiskunnalle ja vaikutukset julkiseen talouteen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä

Vuonna 2018 valtioneuvoston kanslian julkaiseman raportin mukaan riittämättömän liikkumisen yhteiskunnalliset kustannukset ovat 3,2-7,5 miljardia euroa vuodessa. Liikkumattomuus aiheuttaa lisäkustannuksia terveydenhuollon **suorissa kustannuksissa** ja **tuottavuuskustannuksissa** menetettyjen työpanosten osalta sekä **ikääntyneiden koti- ja laitoshoidon kustannuksissa** sekä **syrjäytymisen ja sosiaalietuuksien lisäkustannuksissa**.

Suoriin kustannuksiin sisältyvät sairausryhmäkohtaisten terveyspalveluiden käyttö ja sairauden hoitoon liittyvien lääkkeiden käyttö. Vähäisen liikkumisen aiheuttamien suorien kustannusten on arvioitu olevan noin 600 miljoonaa euroa, joka on 3 prosenttia Suomen terveydenhuollon kokonaiskustannuksista. Tuottavuuskustannuksiin sisältyvät sairauspoissaolot, työkyvyttömyyseläkkeet ja ennenaikaisten kuolemien vuoksi menetetyt elinvuodet. Kustannusarvio on maltillinen, sillä se ei sisällä kaikkia liikkumattomuudesta aiheutuvia kustannuksia, kuten korvaavan työpanoksen hintaa, alle kymmenen päivää kestäneiden sairauslomien kustannuksia ja lukuisien eri sairauksien kustannuksia (esim. selkäsairaudet). Kustannuksissa ei myöskään ole lainkaan otettu huomioon esimerkiksi liikkumattomuuden aiheuttamia arvonlisäveron ja muiden välillisten verojen sekä ilmastopäästöjen kustannuksia-

Liikkumattomuuden yhteiskunnallisten kustannusten säästöpotentiaali on suuri. Kansainvälisen arvion mukaan Suomen terveydenhuollon suorat kustannukset kasvavat 29 prosenttia vuoteen 2030 ja 58 prosenttia vuoteen 2040. Kustannusten arvioidaan kasvavan vuosittain suomalaisen väestön ikääntymisen ja sairastavuuden kasvun takia. Panostuksilla ennaltaehkäisevään terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liikkumisen keinoin voidaan saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä erityisesti keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Arvion mukaan liikkumattomien osuuden pienentyessä 75 prosentista 50 prosenttiin, muodostuisi laskennallisesti 1,15 miljardin euron vuotuiset säästöt.[1]

LÄHTEET

[1] Vasankari, T. & Kolu, P. (toim.) 2018. Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018. Saatavilla osoitteessa URL: https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=25902

Liikuntatoimen rahoitus ja sen kehittämistarpeet ja –mahdollisuudet

Liikuntapaikkarakentamisen rahoitustarpeet

Tällä hetkellä valtio tukee liikuntapaikkarakentamista noin 30 miljoonalla eurolla vuodessa, josta vajaa kolmannes ohjataan aluehallintovirastoille pienten liikuntapaikkahankkeiden tukemiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää tukea noin 30 hankkeelle ja hakemuksia tulee noin kolminkertainen määrä tähän verrattuna. Voidaan arvioida, että liikuntapaikkarakentamisen tuen lisätarve valtion talousarviossa olisi 10-15 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi 2020-luvun alussa tarvittaisiin budjettivaroista noin 20 miljoonan euron suuruinen kertaluontoinen lisäpanostus korjausvelan hoitamiseen.

Liikuntapaikkarakentamisen rahoitusmallit

Liikuntapaikkarakentamisen lisäämiseksi tarvitaan myös vaihtoehtoisia rahoitusmalleja. Yksityisten toimijoiden kiinnostusta investoida liikuntaa edistettäviin hankkeisiin tulisi lisätä. Yksityistä rahoitusta tulisi saada myös arkiliikunnan olosuhteiden kehittämiseen.

Nykyinen lainsäädännön mukaan liikuntapaikkarakentamisen valtionavustusta myönnetään kunnalle tai kuntayhtymälle taikka niiden määräämisvallassa olevalle yhteisölle. Avustusta voidaan myöntää myös muille yhteisöille, jos avustaminen on tarpeen liikuntalain tavoitteiden toteuttamiseksi. Avustuksen myöntämisen edellytyksenä on, että hankittava omaisuus tulee avustuksen saajan omistukseen.

Kevään 2019 aikana selvitetään ja laaditaan yhteenveto vaihtoehtoisista toteutus-, omistus- ja rahoitusmuodoista sekä alustavat kannanotot niihin liittyvistä liikuntapaikka-avustusten haasteista ja mallien soveltuvuudesta liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuskohteeksi. Johtopäätökset siitä, kuinka perusteltua avustuksen myöntäminen toteutus-/rahoitusmallissa on ja millaisia muutostarpeita tästä voisi seurata lakiin ja soveltamiskäytäntöön. Tämän jälkeen asia tulee VLN:n käsittelyyn ja päätetään jatkosta.

Lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannukset ja mahdollisuudet hillitä niiden kasvua esim. matalan kynnyksen toiminnan avulla

Opetus- ja kulttuuriministeriö on selvittänyt liikuntaharrastusten kustannuksia tutkimusraportein sekä eri työryhmien työnä. Tavoitteena työssä on ollut mahdollistaa kaikille lapsille ja nuorille liikuntaharrastus, toki myös mikä tahansa harrastus.

Raportti (Puronaho 2014) osoitti, että liikunnan harrastaminen seuroissa on kallistunut. Harrasteliikunta on kallistunut jonkin verran. Sen sijaan niiden lajien kilpaurheilu, joissa harrastusintensiteetti on kasvanut selvästi, on kallistunut paljon, jopa kaksin- tai kolminkertaiseksi. Harrastuskaudet ovat pidentyneet ja vuosittaisten harrastuskertojen määrä on lisääntynyt. Liikunnan monipuolisuus on samanaikaisesti uhattuna, kun usean lajin harrastaminen kilpailumielessä ei ole mahdollista 11-14-vuotiaille.

Harrastamisen kokonaiskustannukset syntyvät monista pienistäkin yksittäisistä ja erillisistä kustannuksista, joita seurojen, lajiliittojen tai kuntien toimijat eivät aina riittävästi havaitse. Erillisistä kustannusten kasvuista voi syntyä monille perheille liian suuri kustannuserä, joka estää lapsen liikunnan harrastamisen ohjatussa seuratoiminnassa. Yksistään valtionhallinnon toimenpitein ei voida turvata matalan harrastuskynnyksen toimintaa, siihen tarvitaan myös liikunnan eri toimijoiden omia toimia. [1]

Ministeriön työryhmä (2016) teki esityksiä kustannuksien alentamiseksi ja kustannuskehityksen pysäyttämiseksi koskien liikunnan eri toimijoita. Työryhmä totesi, että keskustelua liikunnan kalleudesta

[1]Puronaho Kari: Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5. Saatavilla: https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-268-5

tulee täsmentää: kaikki liikunta ei ole kallista ja edelleen on paljon harrastuksia, joihin pääsee mukaan edullisesti. Liikunta- ja urheiluharrastamisen kustannukset nousevat sitä mukaa, mitä tavoitteellisempaa ja kilpailuhenkisempää harrastaminen on. Liikunnan monipuolisuuden turvaamiseksi ja liikunnasta luopumisen (drop out) ehkäisemiseksi tarjolla tulisi olla nykyistä enemmän ns. kevyempää liikuntaharrastamista. Tätä mahdollisuutta osa kunnista ja seuroista jo tarjoaa, mutta tarjontaa olisi lisättävä. Työryhmä katsoi muun muassa, että kuntien, koulujen, järjestöjen ja seurojen tulisi tehdä entistä läheisempää yhteistyötä lasten ja nuorten monipuolisten harrastusmahdollisuuksien luomisessa.

Lisäksi työryhmä totesi, että eri liikuntamuotojen ja – tapojen kustannuksiin vaikuttaminen edellyttää eri toimijoiden yhdensuuntaista politiikkaa ja toimenpiteitä. Valtion, kuntien, järjestöjen ja seurojen tulisi arvioida päätöstensä kustannusvaikutuksia yksittäisen harrastajan ja perheiden näkökulmasta, koska muuten kustannusten kokonaisuus kasvaa hallitsemattomaksi perheiden eli maksajan näkökulmasta. [2]

Lasten ja nuorten harrastamisen näkökulmasta opetus- ja kulttuuriministeriön toiminta on valtionhallinnon kokonaisuudessa erittäin merkittävä. Se tavoittaa varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, aamu- ja iltapäivä- ja kerhotoiminnan kehittämisen sekä toisen asteen koulutuksen ja nuorisotoiminnan kautta käytännössä ikäluokat lähes kokonaisuudessaan.

Suoraan kaikille mahdolliseen matalan harrastuskynnyksen liikuntaharrastamiseen opetus- ja kulttuuriministeriö vaikuttaa jakamalla erityisavustusta paikalliselle tasolle. Seuratoiminnan kehittämistuki on kohdennettu ensisijaisesti matalan harrastuskynnyksen toiminnan kehittämiseen, aloittamiseen ja lisäämiseen seuroissa, sekä liikuntatarjonnan monipuolistamiseen. Vuositasolla seuratukea jaetaan noin 4 miljoonaa euroa noin 400 eri seuralle/hankkeelle, joissa voi olla mukana useampikin seura yhteistyössä.

Miten uusi maakunta/sote-rakenne vaikuttaa liikunnan rahoituksen vastuisiin

Maakunta/sote-uudistuksen jälkeen kunnilla on edelleen hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen tehtävä ja kunta tuottaa liikuntapalvelut. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta on välttämätöntä, että yhteistyö kunnan, maakunnan, kansalaisjärjestöjen ja yrityselämän välillä on toimivaa. Sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä tulee varmistaa saumattoman liikuntaneuvonnan palveluketjun syntyminen. Liikuntaneuvonta on poikkihallinnollista yhteistyötä ja palveluketjun toimivuus edellyttää terveydenhuollon ja liikunnan ammattilaisten tiivistä yhteistyötä sekä paikallisten yhdistysten ja muiden harrasteliikuntatoimintaa järjestävien tahojen toiminnan kehittämistä ja linkittämistä osaksi palveluketjua. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on yksi tärkeimmistä kuntien ja maakuntien yhteisistä tehtävistä.

Maakuntien sote-palveluissa riittämättömästi liikkuvat asiakkaat tulee ohjata eteenpäin joko maakunnan itsensä tai kunnan järjestämään liikuntaneuvontaan tai kunnan ja liikuntaseurojen järjestämiin liikuntapalveluihin esimerkiksi liikuntareseptillä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisellä pyritään kaventamaan väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja. Liikunta kytkeytyy vahvasti tähän hyvinvointityöhön. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen taloudelliset kannusteet eli ns. hyte-kerroin on suunniteltu korvaukseksi kunnan asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvistä kustannuksista. Kerroin perustuu peruskoulutukseen, liikuntaan ja kunnan hyte-työn johtamiseen. Kunta voi omilla toimillaan vaikuttaa tämän valtionosuuden lisäosan saamiseen ja suuruuteen. Hyte-kertoimen toimivuutta tulee seurata ja tarvittaessa sitä on uudistettava liikunnan edistämistyötä aidosti mittaavaksi kannustimeksi.

[2] ”Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa – painopisteenä harrastamisen hinta”-työryhmäraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19. Saatavilla: https://minedu.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-263-407-8